

4
1843*Punctuation*

A O K I K O ;

OIA KE AO ANA I KE KAU ANA I NA
KIKO, A ME KA HOOKOMO ANA I
NA HUA NUI MA KA OLELO.

NO NA KIKO.

Eia na kiko i hookomoia maloko o ka olelo, e maopopo ai ke ano i ke kakau ana a me ke pai ana; ua kuhikuhi no hoi kekahi i na mea i kakauia ma kahi e, e hoomoakaka ana i na mea i paaia. Eia malalo iho nei ko lakou ano a me ko lakou mau inoa.

(,) koma.	[] kahaapo.
(;) kikokoma.	 limakuhi.
(:) kolona.	{ pale-
(.) kikokahi.	{ hui.
(?) kikoninau.	¶ poohou.
(!) kikopuiwa.	* , †, ‡, , §, he mau
(—) kahamaha.	kahakuhi.
(-) kikomoe.	§ palena.
(“-,,) kaunakoma.	Δ pumana.
(’) komaluna.	— kahalalo.
() apowaena.	

Reliance into Haku College - Feb. 24 - 1962

O KE ANO O IA MAU KIKO.

O ke koma, (,) he kiko ia e hookaawale ai i kekahi hapa iki o ka manao; he kiko hoomaha iki ia; e like ka hoomaha me ka loihi o ka Puana i ka leo hookahi; penei, *a pa ka*.

O ke kikokoma, (;) he kiko ia e hookaawale ai i na apana manao i nui iki ae mamua o ke koma; a ua like kona hoomaha me ka puana i na leo elua; penei, *pa-pa, na-na*.

O ke kolona, (:) he kiko ia e hookaawale ai i na apana nui o ka manao. Ua oi aku ka hoomaha ma keia kiko i ko ke kikokoma.

O ke kikokahi, (.) he hoailona ia o ka hoomaha loa; he iho ka leo, a okiia ka manao, malo o ka hopunaolelo hookahi.

O ke kikoninau, (?) he hoailona ia o ka niele ana; ua like kona hoomaha ana me ko ke kikokahi.

O ke kikopuiwa, (!) he hoailona ia o ka manao puiwa; a he kiko hoomaha ia e like me ke kikokahi.

O ke kahamaha, (—) he mea ia e kau ma hope o kekahi olelo ano nui, i oki e ia.

O ke kikomoe, (-) he mea ia e kau i ka hope o ka lalani, ke pau ole ka huaolelo; he mea no hoi ia e hui ai na huaolelo elua, ke hooliloia laua i hookahi; penei, *hanau-kahi, keiki-hipa*.

O ke kaunakoma, (“-”) he hoailona ia no ka hai olelo; penei, I aku la Iesu, “E hele oe, mai hana hewa hou.”

O ke komaluna, (’) he kiko ia i hookomoia no ka hua i waihoia; penei, *ka na’lii hana’ku*.

O ke apowaena, () he mau apo ia no kekahi mau huaolelo hoakaka mawaena o ka hopunaolelo; a i ka heluhelu ana e mama ka leo; penei, "Ninau aku la o Iuda ia ia, (aole o Isekariota,) e ka Haku, pehea hoi oe e hoike mai ai ia oe iho ia makou, aole hoi i ko ke ao nei?"

O ke kahaapo, [] he mea ia e kuhikui aku i ka hopunaolelo i manao nui ia, a o ka mea paha e akaka ai ka olelo i haiia; penei, "Ke hoouna aku nei au ia oe i na dala he kanaha [\$40,] maloko o ka eke."

O ka limakuhi, (☞) he mea ia e kuhikui ai i kekahi hopunaolelo i manao nui ia.

O ka palehui, } penei paha } he mea ia e
maopopopo ai ka hui ana o na mea elua a ekolu
paha maloko o ka mea hookahi, e like me keia,
Petero, }
Ioane, } na luna.

O ke poohou, (¶) he mea ia i kauia ma ke kumu o ka olelo hou, e akaka ai, ua pau ka manao i hai mua ia, a he manao hou keia.

O na kahakuhi, (*†‡||) he mau mea ia e kuhikui aku i kekahi mea e akaka ai ma kekahi aoao a malalo iho paha o ka olelo. Ina he pinepine ke kuhikui ana ma ka aoao hookahi, a pau e na hoailona kuhikui, alaila ua lilo kekahi mau huaolelo i mau mea kuhikui; (a, e, i, o) a i kekahi manawa, ua hooliloia na hua helu (1, 2, 3, 4,) i mau mea kuhikui.

He palena, (§) he mea ia e kaawale ai kekahi olelo, a me kekahi olelo, i mea e mahele ai ka mokuna.

O ka puumana, (Δ) he mea ia e kuhikuhi ai i na hua, a i na huaolelo paha i haule; penei, "He aloha^{ke} Akua."

O ke kahalalo, (—) he mea ia, i ke kakau lima ana, e akaka ai he mea nui ka huaolelo, a o ka hopunaolelo paha i kakauia pela; a i ke pai ana, ua hoohinaia na huaolelo i mea e maopopo ai ka manao o ka mea nana i kakau.

NO KE KIKO ANA.

O ke kiko ana, o ka maele ana ia i kekahi olelo i na hopunaolelo, a me na mamalaolelo, maloko iho o ia mau hopunaolelo.

He mea pono i ka haumana e ike lea i ke ano o ka mamalaolelo, o ka hopunaolelo okoa, a me ka hopunaolelo hui, i mea e maopopo ai ia ia ka hooponopono ana i na kiko maloko o ka olelo.

O ka mamalaolelo, he mau huaolelo ia i hoo-komoia maloko o ka hopunaolelo, i mea e akaka ai ke ano o ka mea i kakauia, i ka hoomahua-hua ana paha, i ka hooemi ana paha. E like me keia, kekahi mau mamalaolelo;—"me ka manao lokahi;"—"emo ole,"—"mai ka lani mai;"—"me he makani nui ikaika la."

Maloko o ka hopunaolelo okoa, hookahi wale no ke kumuolelo, hookahi wale no haina, a ina he hope haina, hookahi wale no ia.

Penei, "Ua aloha aku o Mose ia Aarona," O Mose, ke kumuolelo; o aloha, ka haina; a o Aarona, ka hope haina.

O ke kumuolelo, oia ke kumu o kekahi hana paha; oia hoi ka mea e hana ana, e olelo ana, e

hele ana; a o ka mea paha i haina mai, no ka mea, ua meaia mai oia e ka mea e. Eia kekahi mau kumuolelo, o na hua olelo i hooioia ma keia mau hopunaolelo mahope. Ua hele o *Ua*; ua eha o *Loka*; ua pepehiia o *Hilo*; ua make o *Ioba*; ua lele i ka pali o *Lono*.

O ka haina, oia ka mea e hoike ana i kekahi mea no ke kumuolelo; a ua ikeia no, ma kona pili pono ana i kekahi o keia mau ninau; *Ua aha oia? Ua ahaia oia?*

Penei, *Pepehi o Milo ia Moho*.

Ina i ninau kekahi penei, *Ua aha o Milo?* penei ka haina;—*nolaila*, o ka haina no ia olelo, *pepehi*.

A ina penei ka olelo; “*Ua pepehiia o Moho,*” a i ninauia penei; “*Ua aha o Moho?*” pahemahe-ma no ia ninau. Eia ka ninau e pili ana, *Ua ahaia o Moho?* penei ka haina, *Ua pepehiia oia*.

Nolaila ua akaka, o *pepehiia* ka haina maloko o ia olelo.

O ka *hopehaina*, oia ka huaolelo e hoike ana i ka mea i hooiia e ka hana a ke kumuolelo; penei, “*Ua kauoha o Kaia ia Holo.*” Ua hooi-iiia ka hana a Kaia ia Holo, a nolaila o Holo ka hopehaina, no ka mea, ua hooiia maluna ona ka mea i haina e Kaia.

Eia kekahi mau ninau e akaka ai ka hopehaina; ina i ninauia penei, *Ua mea aku o mea ia wai? Ua mea aku o mea i ke aha?* o ka mea pono e hai aku, ina i pili kekahi o keia mau ninau oia ka hopehaina. Penei, “*Ua holo o Noi i ke kapa,*” ina i ninauia, *Ua mea aku o Noi i ke aha?* E hai oe, *i ke kapa*. Alaila, ua

maopopo, o *ke kapa* ka hopehaina maloko o ua hopunaolelo la.

No ka *hopunaolelo hui*. Ina elua mau kumu olelo maloko o kekahi hopunaolelo, ua kapaia kela hopunaolelo he hopunaolelo hui. No ka mea, ina i maheleia, e lilo ia i mau hopunaolelo elua. Penei; "*Ua imi o Kipi laua me Koko i ka naauao.*" Maloko o ia hopunaolelo, elua mau kumuolelo, o Kipi a me Koko; a nolaila, ina i hookaawaleia laua, ua akaka na hopunaolelo elua.

Penei, *Ua imi o Kipi i ka naauao; a ua imi o Koko i ka naauao.*

Ina elua na haina ma kekahi hopunaolelo, alaila, *he hopunaolelo hui no ia*; pela no hoi, ina elua no hopehaina.

Ehia mau hopunaolelo maloko o keia hopunaolelo hui, ina i maheleia? "*Ua imi o Paulo, o Petero a me Ioane i ka naauao a me ka maikai.*"

Eono mau hopunaolelo malaila, ke maheleia; no ka mea, ekolu no mea i imi, a elua na mea i imiia. Nolaila eono na hopunaolelo.

Maloko o ka hopunaolelo, ua hookomoia, i kekahi manawa, he mau mamalaolelo, e pili ana i ke kumuolelo paha, a i ka haina paha, a ia laua elua i kekahi manawa.

He mau mea ia mau mamalaolelo, e akaka ai ke *kumu* o kekahi hana, ka *hope* paha o ia hana, ka *manawa* paha i hanaia'i ua hana la, ke *ano* o ka hana ana paha; *kahi* i hele mai ai, a *kahi* i hele aku ai, a *kahi* i hanaia'i kekahi hana, a me na mea like. Me keia ke ano o kekahi mau mamalaolelo; "*Ua holo ia me ka hopuhopualulu mai Hawaii mai.*"

“I ko Lono nalowale ana mai Maui aku, hoea mai la oia, mawaho mai o Kohala i Hawaii.” He hopunaolelo okoa, o keia olelo hope, me kekahi mamala e pili ana i ke kumu olelo, a i ka haina hoi. Eia na ninau e akaka ai ua mau mamala la.

1 I ko Lono aha?

2 Ua hoea mai oia mahea?

O ka mea i paniia mai i ka ninau mua, oia ka mea e akaka ai ka mamala o ke kumu olelo; penei, “I ko Lono nalowale ana mai Maui aku.”

O ka mea e paniia mai i ka ninau elua, oia ka mea e akaka ai ka mamala e pili ana i ka haina, penei, “*mawāho mai o Kohala i Hawaii.*”

Ina i like ole ke ano o ka pili ana o na mamalaolelo i ke kumu olelo, a i ka haina paha, alaila, he mau mamala wale no ua mau mamalaolelo la, penei, “Ua hoohinaia ke kanaka i ka pali e ke keiki kolohe iloko o ke kai.” Eia na mamalaolelo malaila, *i ka pali; e ke keiki kolohe; iloko o ke kai.* Okoa ka pili ana o keia mau mamala i ka haina, a nolaila, he mau mamala wale no lakou a pau.

Aka, ina peneia ka hopunaolelo, “Ua aoia mai ke kanaka e na holoholona, a me na manu, a me na ia o ke kai, a me na mea kolo,” alaila, ua pili like ia mau mamalaolelo i ka haina, a e hiki no ke hookaawale aku ia a e hooliloia i mau hopunaolelo okoa. No ka mea, ua aoia mai ke kanaka e na mea eha, ke lawe pakahiia lakou; a ua maopopo ke ano, ina i haina, hookahi wale no ia mau mea, a oki malaila; penei, “*Ua aoia mai ke kanaka e na holoholona,*” a penei hoi; *Ua aoia mai ke kanaka e na manu.*” Pela no ia mau olelo a pau ke lawe pakahi ia.

Nolaila, ina i like ka pili ana o kekahi mau mamalaolelo i ke kumuolelo, a i ka haina paha, ua like ia hopunaolelo me ka hopunaolelo hui; a ina i like ole ka pili ana o ia mau mamala, he hopunaolelo okoa ia.

NO NA HOPUNAOLELO I MAOPOPO OLE KA HAINA.

O na hopunaolelo e hoomaopopo wale ana i ka oia ana o kekahi mea, i ke ano paha o ia mea, a me kahi o ia mea, me ka mea nona kekahi waiwai, aole o lakou haina i maopopo loa; aia paha ko lakou haina maloko o na olelo *haina*, *hainalea*, a *paniinoa* paha.

Penei; "Aia no ia," maloko o *aia* ka haina a me ka hainalea.

"Oia mau no ia," maloko o *oia* ka haina.

"He kanaka ino no ia," maloko o *no* ka haina a me ka haiano.

"Nana ka waiwai," maloko o *nana* ka haina a me ka paniinoa.

"Maanei ka ukana," maloko o *maanei* ka haina a me ka hainalea.

Nolaila, ina aole maopopo ka haina ma kela mau ninau i haia mamua, a nalowale ia maloko o ka olelo e, e ikeia paha oia ma ke pani ana i kekahi o keia mau ninau malalo iho nei.

Mahea ia? Mahea oia? Pehea kona ano? Nawai ka waiwai?

NA LOINA NO NA KIKO.

LOINA I.

Aole e hookomoia ke kiko maloko o ka hopunaolelo okoa. Me keia, "Ua pokole ka manawa." "Ua heluhelu ke keiki i ka palapala." "Pomaikai ko ka aoao pono."

O NA MEA PILI OLE I KEIA LOINA.

1. O na mamalaolelo *ano nui* i kakauia ma kahi okoa, aole ma ko lakou wahi pono i maloko o ka hopunaolelo, he pono ke hookaawaleia aku ia mau mamala e ke komo, penei, "No kona manao hookuli, ua hele hewa ia a make."

He pono ke hookaawaleia kela mamala, "*No ka manao hookuli*, e ke koma, no ka mea, ua kakauia ia mamalaolelo ma kahi okoa, aole ma kona wahi pono.

Aka aole e hookaawaleia ua mamala la e ke kiko ina i kakauia penei; "Ua hele hewa ia a make no kona manao hookuli," no ka mea, ua hoopiliia ua mamala la ma kona wahi pono.

Pehea ke kiko ana i keia? "Ano e hoomanao oe i kou Mea nana i hana."

Pehea hoi i keia? "E hoomanao ano oe i kou Mea nana i hana."

2. Ina he mea i kaheaia maloko o ka hopunaolelo, e hookaawaleia kona inoa me na mea e pili koke ana e na koma. E like me keia, "*E Ioane*, e holo oe i Lahaina."

"Nolaila hoi, *e ke kanaka*, ka mea nana e hoohehewa aku, aole ou mea e hooponoia'i." Ma ka mua o ia mau olelo ua kaheaia o *Ioane* a me ka lua, ua kaheaia *ke kanaka*, a nolaila, ua hookaawaleia ia mau huaolelo e ke koma.

3. O ke kumuolelo i haina, aole nae ona haina e pili ana, aka ua hoopiliia ka haina i kona paniinoa, e hookaawaleia ua kumuolelo la me kona mau mamalaolelo e pili koke ana i ke koma, penei, "O *ka hoomaikai o Jehova*, o ka mea ia e waiwai ai." "O *ka hoomaikai o Jehova*," ke kumuolelo, a "o ka mea ia e waiwai

ai," ka haina, me kona mea pili i huiia, aka ua hookaawaleia laua, no ka mea, aia ka paniinoa o ke kumuolelo i hookomoia, "ka mea," a nolaila, ua pili, "ka mea," me ke koena o ia hopunaolelo.

Eia kekahi: "O ke kanaka mihi, e haalele oia i ka hewa." Ua kauia ke koma mahope o ka mihi, no ka mea ua pili ka haina i kona paniinoa, ia "oia."

4. Ina elua mau paniinoa me ke ano like, aole nae i hooliloia he inoa hookahi, e hookaawaleia ua mau olelo la e ke koma.

E like me keia; "Kokua ikaika aku o Ana, kekahi alii wahine o Beritania, mamuli o ka naauao." Ua like pu ke ano "*o Ana*" me "*ke alii wahine o Beritania*," aka okoa ka inoa, a nolaila ua hookaawaleia. Aka, ina i hooliloia ia mau olelo i inoa hookahi, aole ia i hookaawaleia; penei "Ua kakau ke alii Anetonio i kekahi palapala maikai." Ua "*lilo ke alii*" a me "*Anetonio*" i inoa hookahi, a nolaila, aole e hookaawaleia. Aka, o ka paniinoa haiano e hoopilipua me ka haioa mahope ona, aole hoi e kaawaleia i ke kiko; penei, "O ke kolohe oia ke kumu o ka make."

Eia ka paniinoa haiano o *oia*, a ua pilipu ia me ke kumu, aole e hookaawale aku ia; no ka mea, he olelo kuhikahi wale no ia no ke kumuolelo.

5. O na huaolelo ano nui a ikaika i hookomoia maloko o ka hopunaolelo, e akaka ai, a e hoololi ae paha i ke ano o ua olelo la, e hookaawale aku ia oia e ke koma. E like me keia, "Ua hana kolohe no ia, i kela la a i keia la." "Ua ike au i keia kanaka, he kolohe." "Ua ike au i ka holoholona, he kupapau."

6. Ina i waihoia ka haina o kekahi hopuna-olelo, no ka maopopo o ua haina la i ka hai e ia mamua, e hookomoia ke koma ma kahi o ua haina la i waihoia. E like me keia, "Ua manawalea aku au i ka poe ilihune, o kela, i ka poe waiwai." "Ua hanai au i na kanaka, o kela, i na ilio."

7. E hookaawale mau ia e ke koma na huaolelo a me na mamalaolelo i hoohinaia malalo iho nei, *aka, aka hoi, eia hoi; nolaila, no ia mea, no ka mea, ina pela*, a me kekahi mau olelo i like pu ka nui o ke ano.

LOINA 2.

E mahaleia na hopunaolelo hui i na hopunaolelo okoa, a e hookaawaleia e na koma. E like me keia, "O na noonoo kanalua, o na manao ehaeha, a me ka wikiwiki i ka huhu, he mau mea ia e awaawa ai ka noho oluolu ana."

Eia hoi, "Mai hoomalimali aku oe ia hai, a mai hoomalimaliia mai no hoi."

O NA MEA PILI OLE I KEIA LOINA.

1. Elua olelo i hoopili koke ia ma ko laua ano, aole pono ke hookaawaleia e ke kiko. E like me keia, "Aole e kali ka manawa a me ke au i ke kanaka."

"E hoike mai *olua* me ia nei i ka *olua* palapala."

"Ua hoowalewaleia mai kakou i kekahi manawa e ka mahaloia mai a me ka malimali."

"Ua hana hewa kekahi poe me ka ike a me ka wiwo ole."

2. Ina i huiia ekolu mau huaolelo mamuli o ke ano hookahi, e hookaawaleia lakou a pau;

penei, "Ua pilikia loa ka makuakane, ka makuwahine, a me na keiki hoi." "Ua hookaawaleia ka'u puu waiwai, kou hoi, a me ka ia nei."

3. Ina i kau papalua ia na huaolelo, e hookaawale papalua ia lakou; penei, "Ua huiia maloko ou kuu manaolana a me kuu makau, kuu pomaikai a me kuu pono." "Ua waiho ae nei au imua ou i keia la i ke ola a me ka maikai, i ka make a me ka hewa."

4. Ina i hoohalikeia kekahi mau mea elua maloko o ka hopunaolelo, a pokole ka olelo, aole e hookomoia ke koma; penei, "Ua oi aku ka inoa maikai mamua o ka mea poni maikai." "Ua oi aku ka maikai o ka ilio ola mamua o ka liona make." No ka pokole o ia mau hopunaolelo hui elau, aole i hookomoia ke koma ma waena.

5. Ina i hooliloia kekahi hopunaolelo okoa i hopehaina no kekahi hopunaolelo, aole e hookomoia ke koma iwaena o laua, ina aole loihi ka hopunaolelo hui; penei, "Ke ike nei au ua hele ia." "Ua lohe au i kana hana kolohé ana."

6. Ina i waihoia ka olelo e huipu ai iwaena o na hopunaolelo hui, e hookomoia ke koma ma kona wahi; penei, "Ua hele mai au, ua ike au, ua lanakila au."

NO KE KIKO KOMA.

Ina aole pau ka mana o haia maloko o ka hopunaolelo, a o ka hopunaolelo hui paha, aka, he pono ke hookomo ke kiko hoomaha i hoomahua ika iki ia, ua hookomoia ke kikokoma; penei, "He momi nui ka maka hilahila no na kanaka opiopio; a ua manaoia, he hoailona ia o ka mahua ana i ka naauao."

NO KE KOLONA.

E hookomoia ke kolona ma kahi i makemakeia ke kiko mahuahua iki ia ae, aole nae he pono ke kikokahi. Ina i maopopo ka manao i haiia, aka, ua makemake ka mea e kakau ana e hoopili mai i kekahi mea e maloko o ia hopunaolelo, alaila, ua kauia ke kolona; penei, "Ua akaka i ka noonoo maoli ana, he mea pono ka mohai kalahala no kakou: a o ka ke Akua olelo, ka mea nana i hai mai i ua Kalahala la."

I kekahi manawa, ua kauia ke kolona, ina i haiia kekahi olelo, a mahope ua hoopiliia ka mea ku e, ka mea hooalahala paha; penei, "Ua hooikaika aku au ia ia e huli mai a e malama i ka pono: aka, aole ona makemake."

Eia hoi; ina i kuhikuhiia ka mokuna a me ka pauku, maloko o ka ke Akua olelo, ua hoakaikaia ka mokuna i ke kau ana i ke kolona mahope; penei, Mat. 5: 6. oia Mataio, mokuna elima, pauku eono.

NO KE KIKO KAHU.

Ina i pau kekahi hopunaolelo i ka haiia, aole i hoohiia kona ano me kekahi hopunaolelo e, alaila, e kauia ke kikokahi, penei, "E makau i ke Akua. E hoonani i ke alii."

Eia hoi, ina i kakau hapa ia kekahi huaolelo, a kauia paha ka hua mua wale no, no ka maopopo loa o ke ano o ua huaolelo la, alaila, e hoopiliia ke kikokahi i ua hua la; penei, "Ua holo makou ma ka H. H. o Niihau." "Ua ike au ia Rev. Mr. Polena ma."

NO KE KIKO NINAU.

He mea pono e kauia ke kikoninau mahope o ka olelo ninau; penei, "Ua haalele anei ia i

ke kula?" "Heaha ke kumu o kona haalele ana?"

Aka, ina i huiia ka kekahi kanaka niele ana ia hai, aole he pono ke kiko ninau; penei, "Ua ninau pono aku au ia ia no ia mea, a hoola mai oia." "Ua ninau mai oia ia'u i ke kumu o kuu uwe ana;" Aka, e kauia ke kiko ninau, ina i kakauia me keia, "Ua ninau mai oia ia'u, penei, Heaha ke kumu o kou uwe ana?" He ninau maopopo kela.

NO KE KAHAMAHA.

Ua kauia ke kahamaha no ka hooki koke ana i kekahi manao, e hai aku i ka manao e; penei, "Nui ka poe i olelo mai, owai ka mea e hoike mai i ka pono ia kakou?— E Iehova, e hoomalamalama mai kou maka ia makou." Ina i hookomoia ka hoomaha ano nui, e kauia ua kaha la; penei, "E kauoha oe i na kanaka e hele mai me na oo, i ka la apopo, e mahi,— apopo?— he sabati ia."

NO KE KIKOPUIWA.

Ua kauia ia kiko mahope o ka manao puiwa, ina he olioli, a ina he weliweli hoi; penei, "O oe, ka!" "Auwe! ka make o kuu keiki!" "E kuu hoalauna, ke kahaha nui nei au i keia hana!"

NO NA HUA NUI.

1. E kau ka hua nui i ka hoomaka ana i ka palapala, i ka mokuna, a me ka pauku.
2. E kau ka hua nui mahope o ke kikokaki.
3. E kau ka hua nui mahope o ke kikoninau, a me ke kikopuiwa. Aka, ina i huiia kekahi

mau ninau, a o kekahi mau olelo puiwa paha, aole e hoomakaia ka lua a me ke kolu o na manaopuiwa me ka hua nui; penei, "Pehea ko oukou manao i ke Akua? pehea hoi ia Iesu? pehea hoi i ka Uhane Hemolele?" "Ua ola anei o Ioane? a ua hoi aku anei Petero?" "Auwe! nani ke ano e! a he like no ka!"

4. O na inoa e pili ana ia Iehova, i ka Makua, i ke Keiki a me ka Uhane Hemolele, e hoomakaia me ka hua nui.

5. E hoomakaia me ka hua mua na inoa pono i o na kanaka a me na aina, a me na holoholona, a me na mea e ae a pau i kapaia ma ka inoa pono no o lakou.

Eia kekahi mau inoa pono, Honolulu, Kona, Lono, Kolumebia, Amerika, Hudesona, Hawaii, Davida, a me na inoa pono a pau. E hoomakaia na inoa o ia ano a pau me ka hua nui. Aka, o *lio, pipi, kanaka, aina, lae, muliwai* a me na inoa like, aole e hoomakaia me ka hua nui, no ka mea, ua pili ia mau inoa i na mea nui wale.

6. E hoomakaia me ka hua nui ka hua mua o ka olelo i lawe pono ia noloko o ka hui olelo; penei, Mai poina ia oe i keia olelo ao kahiko; "*E ike oe ia oe iho.*" I mai la ko kakou Lunakanawai nui; "*E hapai i kou kea i kela la a i keia la, a e haka mai ia'u.*" Aka, ina i hai kapakahi ia ka hui olelo, aole e hoomakaia ka olelo mua me ka hua nui; penei, "Na Solomona i hai mai, *mamua o ka hina ana ka hoahoe.*" "Na Bonapate i hai mai, o na makuwahine, ka poe lunakawai o ka honua," No ke kapakahi o ka lawe ana i keia mau olelo, nolaila, aole i kauia ka hua nui; aka, e hoomakaia ia mau olelo me

ka hua nui ina i lawe pono ia; me keia, "I mai la o Solomona; "Mamua o ka hina ana ka haaheo." "I aku la o Bonepate; "O na makuwahine, ka poe lunakanawai o ka honua."

7. E hoomakaia me ka hua nui ka olelo mua o ka hopunaolelo hoohalike; penei, "O ka hoaoia mai, ka mea e maopopo ai ko kakou manao kupono."

8. E hoomakaia kela lalani keia lalani o ka mele, me ka hua nui. *Kekahi olelo e maopopo ai na mea maloko o ka hopunaolelo me na kiko e pono ai.*

"Nana aku la au i ka poe hana me ka hoopunipuni, a hoopailua iho la, no ka mea, aole lakou i malama i ka mau olelo."

He hopunaolelo aha keia?

No ke aha i kapaia oia he hopunaolelo hui?

Ehia mau hopunaolelo okoa maloko o ia olelo?

Heaha ka hopunaolelo mua?

Heaha ke kumuolelo o ka hopunaolelo malalo iho nei? maloko o keia olelo? "Nana aku la au i ka poe hana me ka hoopunipuni."

Heaha hoi ka haina; a me ka hope haina?

No ke aha i kapaia au ke kumuolelo?

No ke aha i kapaia nana ka haina?

No ke aha i kapaia "*i ka poe hana me ka hoopunipuni*" ka hope haina.

Ua hookomoia anei kekahi mamalaolelo maloko o ia hope haina? E hoomaopopo mai i ua mamala la.

Heaha ka lua o na hopunaolelo maloko o ia pauku?

O keia, "hoopailua iho la."

Heaha kona kumuolelo? Heaha hoi ka haina?

He hope haina anei? Nō ke aha, aole hope haina? No ka mea, aole i hoike mai ka haina i ka hana e pili ana ia hai.

Heaha kekahi hopunaolelo hou?

“*Aole lakou i malama i kau mau olelo.*”

Heaha ke kumuolelo malaila; a me ka haina?

He hope haina anei? Heaha ka hopehaina?

Pehea kela mau huaolelo, “*no ka mea?*”

Heaha ka inoa e pili ana ia mau olelo?

No ke aha ke kau ana i ke koma ma kela aoao a ma keia aoao o ua mau huaolelo la?

HE MAU OLELO I PAI PAEWAEWAIA, A NA KA HAUMANA E
KAKAU HOU A HOOPONOPONO.

Ena wahine aole anei kakou i lihaliha a pa-
kuikui kenakena i ka ino i ka hewa a me kapio-
ana o ko kakou maukino ilaila ua like me ka
pioana o Aigupita pela no ko na wahine pioana
i kela ma nawa ua oi loa ko na wahine pino

Eia ka pino ana o kakou e na wahine

Ua poina paha ia oukou na inoa o kakou i
noho ai me ka hoomanawanuiloa aohe maka
aohe ihu aohe ili aole iwi kekau nei no ke ali-
na ka maewaewaia kkaou a me ke koe a io ana
oko kakou mau naau enoho nei

Auheha oukou, ena wahine e hoomanao ka-
kou i kaino o kela noho ana e holo koke aku
kakou ia iesu, oia kamea nana i kala mai ka
haumia o na wahine i keiamanawa

Ua hala aku na ino a me ka make ua lanakila
nawahine e noho nei i keia manawa uapau
kela mau hana ino loa a me kela pino ana o
kakou i kelamanawa ua hala e aku keia mau
mea auhea oukou e nawahine ua oluolu ko ka-
kou maukino i keia manawa e noho nei

Auheā oukou e nawahine hoomanao kakou
i koke akua mana

O na awawa a pau ua hōopihāia o na puu
me namauna ua hōohaahaāia ua hoikeia mai
kanani oiehōva

He mea kupanaha ka newenewe ka hiluhilu
kaihi kanani kekuonoono o na wahinehaipule

Auheā oukou e na wahine o solomona i kona
kahikoana i kona nani apau o kaahumanu i
kahiko ai i kaolelo a keakua ma keia paeaina

Pomaikai wala na wahine haipule ke make
iloko o kristo iesu

Auheā oukou ena hoahanau mai hawaii nei
a kauai

Eia kamea hoakaka ia oukou epule mau
aku i keakua e waiho loa i na hana ino i hōo-
pailuaia e keakua he nui loa ka poino ana a
me ka ehaeha ma ia mau mea

O ka hoolohe ana i ka ke Akua olelo, a me ka
malama ana he mea ia e olai na kanaka

E na makua e alakai oukou i kaoukoa mau-
keiki ma ka pono aiesu no kamea, o ka ma-
lamaole ana oia kamea e ulu nui ai ka hewa
me he weuweu la e na makua e hahai oukou i
ka malamalama nani mau loa

Pela hoi e hahai ai na kamalii i ua malamala-
ma mau la i onoi na kamalii e like me kaono
ana i ka waiu e ne ana lakou i ka pono a ka
haku i ka po a me ke ao

I lilo ai ka pono i puni nakakou a me na ka-
malii i nui ai hoika hoonaniia o keakua he-
molele e kanaka

Auheā oukou e naekalesia mai hawaii nei a
kauai aole keakua i haawi mai ia kakou i ka

naau hohewale i naau kaalo e lawe ana i ka pahikaua i ka olelo o ke aloha make o iesu

E o'u hoahanau aole neia pahi i like i ko ke ao nei mai ke akuamai keia pahi o ka pahi keia a kapoe manaio i laweia

O ka olelo o kona lokomaikai iho oia kapahi a lakou i kua aku ai

O ka iesu olelo oia ka pu a me ka ihe a ko iesu poe koa he pahi maoli anei kapaulo i kuaaku ai naoukou e na hoahanau e hoike ae

NO NA HAKINA NUI O KA OLELO

He mea pono ka mahele ana i na olelo i kakuia a i paha i na hakina nui, i mea e oluolu ai ka maka a e kokua hoi i ka hookaawale ana i na manao nui noloko o ka olelo.

Ina no ke ano o ke Akua ke kumuolelo, e maheleia ka olelo i na hakina e like me ka nui o na kumu manao maloko o ia olelo. Ina penei, ka mahele ana i ka olelo- 1 He Uthane ke Akua. 2 He oia mau kona ola ana- 3 He mana kona. 4 He ike kona. 5 He aloha kona, a pela aku; e like me ka nui o ia mau kumu manao, pela no ka nui o na hakina maloko o ia olelo.

E ikeia na hakina nui o ka olelo ma ka waiho ana i kekahi lalani, a o ka hapa o ka lalani paha i ke pai ana.

Ina loihi ka olelo malalo o ke kumu manao hookahi, he pono ke imiia kahi e mahele ai i ua olelo la i elua paha mau hakina.

HE MAU NIELE NO KE AOKIKO.

Heaha ke ao kiko?

He mau mea e aha ai na kiko?

Ua aha hoi kekahi mau kiko?

Heaha na inoa o kekahi mau kiko?

Heaha ke koma? he mea hoi ia e aha ai?
 Pehea ka loihi o ka hoomaha ana ma ke koma?
 O ke kikokoma, he mea ia e aha ai?
 Pehea ka loihi o ka hoomaha ana ma ke kikokoma?
 Pehea ke ano o ke kolona? Pehea hoi ka loihi o kona
 hoomaha ana?
 Pehea ke ano o ke kikokahi? He mea ia e aha ai?
 Pehea ka leo ma ke kikokahi?
 O ke kikoninau, he hoailona ia no ke aha?
 Pehea kona hoomaha ana?
 Heaha ke ano o ke kikopuiwa?
 Pehea kona hoomaha ana?
 Heaha ke khamaha?
 Mahea kahi e kau pono ai ke khamaha?
 Heaha ke kikomoe?
 Mahea kona wahi pono e kau ai?
 He mea aha na kaunakoma?
 Pehea ko lakou kakau ana?
 He mea e aha ai ke komaluna? I nane.
 Pehea ke kakau ana ke apowaena?
 He mea ia e aha ai?
 Heaha ke kahaapo? I nane.
 Heaha ka limakuhi? He mea ia e aha ai?
 Pehea ke kakau ana i ka palehui? a he mea hoi ia e
 aha ai?
 Pehea ke kakau ana i ka palena? He mea ia e aha ai?
 Pehea ke kakau ana i ka puumana? a he mea ia e
 aha ai?
 Pehea ke kakau ana i ke kahalalo? a he mea hoi ia e
 aha ai?

NO KE KIKO ANA.

Heaha ke kiko ana?
 He mea pono i ka haumana e ike lea i ke ano o na mea
 hea? I mea e aha ai ka ike ia mau mea?
 Heaha ka mamalaolelo? He mea e aha ai ka mamala-
 olelo? I nane, i akaka.
 Heaha na mea maloko o ka hopunaolelo okoa?
 I nane, i akaka ai ia mau mea ekolu.
 Heaha ke kumnolelo? E hai mai i mau kumuolelo.
 Heaha ka haina?
 Ma ka ninau hea e ikeia ka haina?
 Ehia mau haina maloko o ka hopunaolelo okoa? Aole
 anei e hiki na haina elua maloko o ka hopunaolelo okoa?

Heaha ka hopehaina? E hoike mai i kekahi hope haina.
E ikeia ka hopehaina ma ke pani ana i ka ninau hea? a
i ka ninau hea hoi?

Heaha ka hopunaolelo hui?

Pehea ka ike ana i ka hopunaolelo hui?

Ina elua mau kumuolelo maloko o ka hopunaolelo hui,
ehia mau hopunaolelo okoa malaila?

Ina elua mau kumuolelo a elua haina, ehia mau hopu-
naolelo okoa?

Maloko o ka hopunaolelo e pili ka mamalaolelo i ke
aha? a i ke aha hoi?

E pili anei, i kekahi manawa, kekahi mau hopunaolelo
i ke kumuolelo a i ka haina no hoi? I nane, i akaka.

Heaha kekahi mau ninau e maopopo ai na mamalaolelo
e pili ana i ke kumuolelo?

O na ninau e like me keia; "*Owai?*" "*Mahea kona wahi?*"

Pehea kona ano? Heaha kona oihana?" a me na ninau?
e maopopo ai ke ano o ke kumuolelo i haina; oia na
mea e maopopo ai na mamalaolelo e pili ana i ke ku-
muolelo?

Pehea na ninau e maopopo ai na mamalaolelo e pili ana
i ka haina?

Eia; o na ninau a pau e hoomaopopo ana kahi i hanaia
kekahi hana, kahi i hele mai ai, a kahi i hele aku ai,
a me ke ano o ka hana ana i kekahi hana, a me ke
kumu o ia hana, ina i hooliloia ka mea i hanaia ke
kumuolelo. E like me keia mau ninau kekahi;

*Mahea ia hana? Nohea mai? Mahea aku? Pehea ka
hele ana, ka hoi ana paha? O na ninau like me ia
na mea e maopopo ai.*

Ina i like ole ka pili ana o kekahi mau mamalaolelo i ke
kumuolelo, a i ka haina paha, alaila, pehea ua mau
mamala la?

Ina i like ka pili ana o ua mau mamala la, e hiki anei ka
hookaawale ana i mau hopunaolelo okoa? I nane.

He mau hopunaolelo anei maopopo ole ka haina?

Pehea ke ano o ua mau hopunaolelo haina ole la?

Ua huiia na haina o ia mau olelo maloko o ke aha?

E hai mai oe i ke kahi mau hopunaolelo i maopopo ole
ka haina?

Maloko o ke aha ka haina o kela, a o keia?

Heaha kekahi mau ninau e maopopo ai kekahi o ua
haina la, ina i nalowale maloko o ka olelo e?

- Loia* 1. E hookomoia anei ke kiko maloko o ka hopunaolelo okoa?
 Pehea ka mamalaolelo ano nui, i hookomoia ma kahi okoa?
 Pehea ke kakau ana i ua olelo la, i mea e pono ole ai ke koma?
 Pehea ke kiko ana i ka inoa i kaheia? I nane.
 Pehea ke kiko ana i ke kumuolelo i haina, aole nae ona haina?
 Pehea ke kakau ana i ua olelo la i mea e pono ai ka waiho ana i ua koma la?
 Pehea ke kiko ana, ina elua mau kumuolelo, aole like ke ano?
 Pehea hoi ina i like ke ano?
 Pehea ke kiko ana i na huaolelo ano nui i hookomoia maloko o ka hopunaolelo?
 Ina i waihoia ka haina o kekahi hopunaolelo no ka maopopo o ua haina la, pehea ke kiko ana?
 Heaha kekahi mau huaolelo, he pono ke hookaawaleia e ke koma?
Loia 2. He pono ke hookaawaleia na hopunaolelo hui e ke aha? I nane.
 Pehea ka pono ina i hoopili koke ia ma ke ano hookahi kekahi mau olelo elua? I nane.
 Pehea ke kiko ana, ina i huiia ekolua mau huaolelo mamuli o ke ano hookahi?
 Pehea ke kiko ana, ina i kau papalua ia na huaolelo?
 Pehea ke kiko, ina i hoohalikeia kekahi mau mea elua maloko o ka hopunaolelo pokole?
 Ina i hooliloia kekahi hopunaolelo okoa i hope haina no kekahi hopunaolelo, pehea ke kiko ana?
 Pehea ina ua loihi na olelo i hooliloia he hope haina?
 Pehea ke kiko ana, ina i waihoia ka hua olelo e huipuaia i kekahi mau hopunaolelo?
 Ma kahi hea e pono ke kauia ke kikokoma?
 Mahea kahi pono e hookomoia ke kolona?
 Heaha ke kiko pono ina i hoopiliia kekahi hopunaolelo i kekahi hopunaolelo, aole nae kaawale loa ke ano o ka olelo hope i ko ka mua?
 Heaha ke kiko, ina i hoopiliia kekahi olelo ku e i kekahi olelo i hai maopopo ia? I nane, i akaka.
 Heaha na kiko pono, ina i kuhikuhiia ka mokuna a me ka pauku o ka olelo hemolele?

Mahea kahi pono e kau ai ke kikokahi?

Mahea hoi? I nane, i akaka lea.

Heaha ke kiko pono e kauia mahope o ka olelo ninau?

He mea pono anei ke kikoninau ina i haina ka hai ninau?

Pehea ke kiko, ina i hooliloia ka hai ninau i ninau maopopo?

Mahea kahi pono e kauia ke kahamaha?

He mea pono anei e kau pinepine ia kiko?

Mahea kahi pono e kau ai ke kikopuiwa?

NO NA HUA NUI.

Heaha ka loina akahi no ke kau ana i na hua nui?

Heaha ka loina elua? Heaha ke ono?

Heaha ke kolu o na loina? Heaha ka hiku?

Heaha ka ha o na loina? Heaha ka walu?

Heaha ka lima?

NO NA HAKINA.

He mea pono anei, ke kakauia ka olelo loihi i ka hakina hookahi? Heaha ka pono o na hakina?

Heaha kekahi mea e maopopo ai ka nui o na hakina he pono ke hookomo maloko o kekahi olelo?

Pehea ke kakau ana i mea e maopopo ai ke kau ana i ka hakina?

Ina loihi ka olelo maloko o ke kumuolelo hookahi, he pono anei i hookahi wale no hakina?

HE MAU INOA I HOPOKOLEIA.

Kin. Kinohi, 2 Oihl. Oihanalii 2,

Puk. Pukaana, Ezer. Ezera,

Oihk. Oihanakahuna, Neh. Nehemia,

Nah. Nahelu, Ese. Esetera,

Kan. Kanawailua, Iob. Ioba,

Ios. Iosua, Hal. Na Halelu,

Lun. Lunakanawai, Sol. Solomona,

Rut. Ruta, Kek. Kekahuna,

1 Sam. Samuela 1, Ka Mel. Ka Mele a So-

2 Sam. Samuela 2, Isa. Isaia, [lomona,

1 Na'l. Na'lii 1, Ier. Ieremia,

2 Na'l. Na'lii 2, Na Kan. Na Kanikau,

1 Oihl. Oihanaalii 1, Ezek. Ezekielia,

Dan. Daniela,	Nahu. Nahuma,	
Hos. Hosea,	Hab. Habakuka,	
Io. Ioela,	Zep. Zepania,	
Amo. Amosa,	Hag. Hagai,	
Oba. Obadia,	Zak. Zakaria,	
Ion. Iona,	Mal. Malaki,	
Mik. Mika,		
Mat. Mataio,	Epe. Epeso,	Heb. Hebera,
Mar. Mareko,	Pil. Pilipi,	Iak. Iakoba,
Luk. Luka,	Kol. Kolosa,	1 Pet. Petero 1,
Io. Ioane,	1 Tes. Tesalonike 1,	2 Pet. Petero 2,
Oih. Oihana,	2 Tes. Tesalonike 2,	1 Io. Ioane 1,
Rom. Roma,	1 Tim. Timoteo 1,	2 Io. Ioane 2,
1 Kor. Korineto 1,	2 Tim. Timoteo 2,	3 Io. Ioane 3,
2 Kor. Korineto 2,	Tit. Tito,	Iud. Iuda,
Gal. Galatia,	Pile. Pilemona,	Hoik. Hoikeana.
A. Akau,	Min. Minute,	
H. Hema,	Sek. Sekona,	
Hi. Hikina,	Mu. Muliwai,	
K. Komohana,	Moan. Moanawai,	
Hi. A. Hikina Akau,	Kah. Kahawai,	
K. H. Komohana Hema,	Mp. Mokupuni,	
K. A. Komohana Akau,	Mau. Mauna,	
Hi. H. Hikina Hema,	Kaik. Kaikuono,	
Lat. Latitu,	Mok. Mokuna,	
Lon. Lonitu,	P. Pauku,	
Deg. Degere,	Ao. Aoao,	
- Mr. Mister, ka hoailona o ke kanaka makua.
 Mrs. Mistress, ka hoailona o ka wahine i mareia.
 Master, o ka hoailona o ke keiki kane.
 Miss, o ka hoailona o ke kaikamahine a me ka wahine i mare ole ia.
 Rev. Reverend, ka hoailona o ke kahuna pule.
 D. Doctor, ka hoailona o ke kahuna lapaau.
 Esq. Esquire, ka hoailona i hoopiliia mahope o ka inoa o ka Lunakanawai a me ke Kanikele.

aa bb cc dd ee ff ga hb ic jk ll mm nn oo pp
 qq rr ss tt uu vv ww xx yy zz ...

